

יבא ויטול את מעותיו מן הלשכה.

גמרא:

אמר רבא: מתקנתו של הלל יש ללמוד: שהאומר לאשתו הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתיים זוז — ואם לא תתני יתבטל הגט — ונתנה לו לבעל מדעתו של בעל, זוהי נתינה והתקיים תנאו, והרי זו מגורשת. אבל אם זרקה את המעות לביתו של בעלה בעל כרחו, אינה מגורשת, שנתנה בעל כרחו אין שמה נתינה. ומוכח כך מתקנתו של הלל: **מדאיצטריך ליה להלל לתקוני**, שבגאולת בתי ערי חומה נתינה של לוקח בעל כרחו של מוכר היא נתינה, ומטעם זה היא נחשבת גאולה, הא למדת: **שבעלמא נתינה בעל כרחו**⁽³⁹⁾ לא היא נתינה, שאם נתינה היא, אף בלא תקנה מיוחדת היה נגאל.

א-לב

ומקשינן: מתקיף לה רב פפא, ואיתימא ניש אומרים] רב שימי בר אשי: ודילמא אין ראייה מתקנתו של הלל שנתנה בעל כרחו אין שמה נתינה, שיש לומר: שאילו היה הלוקח בפנינו, ולא היה כאן אלא חסרון אחד, שזה בעל כרחו, היה נחשב נתינה אף בלי תקנתו של הלל. וכי איצטריכא ליה להלל לתקוני, משום שהיה הלוקח גם נטמן, והיתה הנתינה גם שלא בפניו ומשום כך לא

היה מועיל, שיש כאן שני חסרונות א. שהיא בעל כרחו ב. שאינה בפניו. אבל בנתינה בפניו, יש לומר שבין מדעתו של המקבל, בין בעל כרחו היא נתינה.

איכא דאמרי כך אמר רבא מתקנתו של הלל שהיתה משום שהלוקח היה נטמן, ולא היה אפשר לתת לו בפניו, נלמד: הרי זה גיטיך על מנת שתתני לי מאתיים זוז, ונתנה לו בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו היא נתינה. וכך הדבר נלמד: וכי איצטריך ליה להלל לתקוני דוקא משום שהגאולה היא גם שלא בפניו, ותיקן הלל, שאע"ג שיש שני חסרונות, שאינו בפניו וגם שזה בעל כרחו תהיה חשובה נתינה, אבל בפניו, בין מדעתו בין בעל כרחו היא נתינה.

ולחאיכא דאמרי, כך מתקיף לה רב פפא ואיתימא רב שימי בר אשי: ומה הראיה שבפניו לא היה צריך להלל לתקן, ודילמא בין בפניו בין שלא בפניו, מדעתו — אין, בעל כרחו לא, ואף אם לא היה נטמן היינו צריכים לתקנתו של הלל, והלל מאי דאיצטריך ליה כאשר זה שלא בפניו — תקין!

מתנתין:

כל מה שהוא לפניו מן החומה, הרי הוא כבתי ערי חומה, שינהג בו כל דין בית

חמשה סלעים של פדיון הבן בעל כרחו, ויוצא בזה האב ידי חובה, כיון שהאב מחוייב בפדיון הבן, הרי זה כמו שאר חוב שנתנה בעל כרחו שמה נתינה.

של נעל גדר ופרץ, ובזה זוכה המוכר בבית.

39. כתבו התוספות, שבפרעון חוב ודאי שנתנה בעל כרחו היא נתינה, כיון שהנותן מחוייב לתת. ומזה למד הפרי חדש, שאפשר לתת לכהן

בעיר אשר לא [לו – קרין] חומה לצמיתות וגו'".

ודרשינן: ממה דכתוב ואיש כי ימכור "בית", אין לי אלא בית שעשוי לדירה, וככתוב: "בית מושב" [ר"ש בתו"כ], מניין לרבות בתי בדים [בית הבד של שמן], ובתי מרחצאות, ומגדלות: הקבועות בקרקע, ושובכין, ובורות שיחין ומערות שאף להם יש דין בתי ערי חומה? תלמוד לומר: וקם הבית "אשר בעיר" לרבות כל אשר בעיר המוקפת חומה. יכול שאני מרבה אף השדות? תלמוד לומר: כתבה התורה "בית", ללמד: שיהיה דומה לבית וכמו כל מה שמנינו למעלה שדומים לבית, ולמעט שדות, דברי רבי יהודה.

רבי מאיר אומר: "בית" אין לי אלא בית, מניין לרבות בתי בדים, ובתי מרחצאות, ומגדלות, ושובכין, ובורות שיחין ומערות,

שבערי חומה חוץ מן השדות⁽⁴⁰⁾(41). רבי מאיר אומר: אף השדות שבערים המוקפות חומה, נוהג בהן דין בתי ערי חומה.

בית הבנוי בחומה עצמה:

רבי יהודה אומר: אינו כבתי⁽⁴²⁾ ערי חומה, אלא כבתי החצרים שיתבאר דינם לקמן לג-א.

רבי שמעון אומר: כותל החיצון של הבית הבנוי בחומה הוא חומתו, והרי הוא בית שבערים המוקפות חומה.

גמרא:

תנו רבנן: כתוב "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה והיתה גאולתו עד תום שנת ממכרו, ואם לא יגאל וגו' וקם הבית אשר

עוד תירץ הרש"ש, שהדין של בית פחות מארבע אמות, נאמר לגבי שיעור בתי ערי חומה, שצריך שיהיו בעיר לפחות שלש חצרות ובכל אחת שני בתים, ואם היה אחד מהבתים פחות מארבע אמות אין זו עיר, ואין בה דין בית מושב עיר חומה.

41. כתב הרד"ל, שזהו ביאור הפסוק שנאמר בבתי החצרים "על שדה הארץ יחשב", והיינו, שדין בתי החצרים הוא כמו שדה, שמבואר כאן במשנה שהשדות לעולם לא שייך בהן דין בתי ערי חומה אפילו כשהן בתוך העיר, והוא הדין בתי החצרים אין בהם דין עיר חומה.

42. אין הנידון כאן לענין קדושת ערי חומה, שהקדושה ודאי נוהגת בכל מקום שהוא לפנים

40. ודייק מזה הרש"ש, שהחצרות יש להם דין בתים, ורק השדות התמעטו שאין להם דין בתים, [וכן משמע בתוספות יום טוב], אבל חצרות יש להם דין בית ואפילו כשמכר חצר לבד בלי בית.

וברמב"ם מבואר, שבית שאין בו ארבע על ארבע אמות אין לו דין בית מושב עיר חומה ואינו נחלט. ותמה הרש"ש, שאפילו אם אין לו דין בית, שיהיה כמו החצר שלו שיש לה דין בתי ערי חומה.

ותירץ הרש"ש, שמדובר שבחצר יש רק את הבית הזה, וכיון שאין לו דין בית שוב גם לחצר שלו אין דין חצר, אבל חצר שיש בה בתים רגילים ויש בה גם בית פחות מארבע אמות, כיון שיש לה דין חצר, שוב גם הבית שפחות מארבע אמות יהיה לו דין בתי ערי חומה כמו החצר.

אמר רבי יוחנן: ושניהם — רבי שמעון ורבי יהודה — ממקרא אחד דרשו את שיטתם. שכתוב: "ותורידם" [רחב הזונה את שני המרגלים] כחבל בעד החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת".

רבי שמעון סבר: "ובחומה היא יושבת" פירושו כפשטיה דקרא, שמשמע: שכיון שביתה בקיר החומה, בתוך עיר מוקפת חומה היא יושבת.

רבי יהודה סבר: "בחומה" היא יושבת, ולא "בעיר חומה" היא יושבת, שביתה כבית שמחוץ לעיר המוקפת חומה — הוא.

מתניתין:

עיר שלא הקיפה בחומה, אלא בבתי סמוכים זה לזה, באופן שגגותיה של בתיה החיצוניים הם חומתה, ושאינה מוקפת חומה מימות כיבוש הארץ על ידי יהושע בן נון [רמב"ם], אלא אחר כך בנו אותה, אינה נידונת כבתי ערי חומה.

ואלו הן בתי ערי חומה: שיהיו בעיר לפחות שלש הצרות, שכל חצר משלתן היא של שני בתים, ותהא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כגון: עיר קטנה ששמה קצרה

ואפילו שדות? תלמוד לומר: "אשר בעיר" לרבות כל אשר בעיר ואפילו שדות.

ותמהינן לרבי מאיר: ואלא [והרי] הא כתיב "בית" ומשמע בית והדומה לבית, ולא שדות?

ומשינינן: אמר רב חסדא אמר רב קטינא: זה שאמר רבי מאיר "אף השדות", אין הכוונה שדות ממש, שהם התמעטו מ"בית", ולא הוסיף רבי מאיר אלא מקומות שדומים לבית: א. שאינם ראויים לזריעה, ב. ראויים ליטול מהם⁽⁴³⁾ לבנין בית. וחולסית קרקע שנוטלים ממנה אבנים לבנין בית, ומצולה קרקע שנוטלים ממנה חול לבנין בית, הוא איכא בינייהו, שלרבי מאיר דינן כבית, ולרבי יהודה דינן כשדות. אבל שדות ממש, לא.

ומסייעינן הך פירושא: והתניא: חולסית ומצולה, רבי יהודה אומר: כשדות הן נידונות, רבי מאיר אומר: כבתים הן נידונות, הרי שלא הוסיף רבי מאיר אלא אותן, ולא שדות סתם.

שינינו במשנה: בית הבנוי בחומה, רבי יהודה אומר: אינו כבתי ערי חומה, רבי שמעון אומר: כותל החיצון היא חומתו.

דין בית.

וביאר הגרי"ז על פי דברי רגמ"ה, שכתב שהם נחלטים עמה, והביאור הוא, כיון שהם טפלים לבתים שוב גם הם מקבלים דין חליטה כמו לבתים, ואף על פי שאין להם שם בית, אך יש להם דין כמו לבית מפני שהם טפלים לו.

ובית פחות מארבע אמות כתב הרמב"ם שאינו נחלט. ותמה הגרי"ז, שהרי שובך מבואר

מן החומה, וכאן מדובר רק לגבי הדין שהבית נחלט, ובזה סובר רבי יהודה שהדין שהבית נחלט הוא רק בבית שבעיר חומה, ולא בבית שבחומה עצמה.

43. כך פירש רש"י, שהטעם בחולסית ומצולה משום שלוקחים מהם לבנות את הבתים, ותמה הגרי"ז, שהרי ודאי שאינם מקבלים על ידי זה

תנא, אלו הן עיירות המוקפות חומה: **גמלא**, **בגליל**, **וגדוד בעבר** (45) **הירדן**, **וחדיד**, **ואונו**, **וירושלים ביהודה**.

ומתמהינן: **מאי קאמר**, וכי רק גמלא היתה מוקפת חומה בגליל, ורק גדוד היתה מוקפת חומה בעבר הירדן — ולא עוד?!

ומשנינן: **אמר אביי, הכי קאמר**: כל עיירות לב-ב שעד **גמלא** — **בגליל**, וכל עיירות שעד **גדוד** — **בעבר הירדן**, **וחדיד**, **ואונו**, **וירושלים ביהודה** — מוקפות חומה הן.

רבא אמר ביאור אחר: ודאי היו עוד עיירות מוקפות חומה הן בגליל והן בעבר הירדן, אלא שנקט התנא **גמלא בגליל** — **לאפוקי** עיירות שאף הן שמן "**גמלא**" **דשאר ארצות** [שבארץ ישראל]. שהן אינן מוקפות חומה מימות יהושע בן נון. וכן נקט **גדוד בעבר הירדן** — **לאפוקי** עיירות שאף הן שמן "**גדוד**" **דשאר ארצות**, אבל **אינך** [שאר] עיירות המוקפות חומה שבגליל ושבעבר הירדן, **דלא איכא** ערים שהיו להן שמות **דכוותיהו** [כמותם] בשאר ארצות, **לא איצטריך** ליה לתנא להזכירם.

ומקשים על זה שכתוב במשנה ובברייתא שירושלים היא עיר המוקפת חומה:

הישנה — של **ציפורי** [שהיתה סמוכה לה], ועיר ששמה **חקרה** — של **גוש חלב**, ויודפת **הישנה**, **וגמלא**, **וגדוד**, **וחדיד**, **ואונו**, **וירושלים** **וכן כיוצא בהן**.

גמרא:

תנו רבנן: כתוב בבתי ערי חומה: "אשר לא [לו — קרין] **חומה**" ומשמע דוקא מי שיש לה חומה ממש, ולא שיש לה שור **איגרי** [חומה של גגות — רבינו גרשום], שגגותיהם של הבתים החיצוניים הם חומתה. וכתוב: "ובתי החצרים אשר אין להם חומה **סביב** על שדה הארץ [ולא כבתי ערי חומה] יחשב", הא למדת שעיר המוקפת חומה — חומתה סביב לה, ללמד: **פרט לטבריה**, **שימיה חומתה** מרוח אחת, ואין חומתה סביב (44) [גמ' ורש"י מגילה ה:].

רבי אליעזר בר יוסי אומר: כתוב: **אשר "לוא" חומה** [לרש"י, פירושו: שכתוב "לוא". ולתוס': וכתוב "לא" ונקרא "לו"], וכאילו אמר "לו — לא", ללמד: **אע"פ שאין לו עכשיו חומה**, והיינו "לא", והיה לו קודם **לבן** בעת כיבוש הארץ על ידי יהושע בן נון, והיינו "לו".

שנינו במשנה: **ואלו הן בתי ערי חומה וכו'**.

44. בגמרא משמע שהחידוש בטבריה הוא, מפני שחסר חומה ברוח אחת, ולומדים מהפסוק "סביב" שצריך שתהיה חומה מכל הצדדים. אך ברמב"ם משמע שהחידוש הוא זה עצמו שהים איננו נחשב לחומה.

45. משמע מכאן שנהגו בתי ערי חומה בעבר הירדן בזמן בית שני, והגרי"ז תמה, שהרי

ברמב"ם שנחלט, והרי גם בשוכך אין ארבע אמות.

וביאר הגרי"ז, לפי המבואר לעיל, ששוכך כיון שהוא טפל לבית זה נותן לו דין חליטה כמו לבית, מה שאין כן בית, כיון שצריך לדרון עליו בפני עצמו, אם אין בו ארבע אמות אינו בית ואינו נחלט.